

Татьяна ПАНФИЛОВА
(Львов)

**НАЧАЛА ПОЛИТИЧЕСКОЙ
СТРУКТУРИЗАЦИИ УКРАИНСКОГО
ОБЩЕСТВА ГАЛИЧИНЫ (XIX век)**

Статья об этапах формирования и становления украинских политических партий Восточной Галичины и их роль в национально-освободительном движении и борьбе за государственную независимость и соборность Украины.

Ключевые слова: Восточная Галичина, политические партии, гражданское общество, национальное сознание, национально-патриотическое движение, консолидация.

Tetyana PANFILOVA
(Lviv)

**THE ORIGINS OF POLITICAL
STRUCTURING OF UKRAINIAN SOCIETY
IN GALYCHYNA (19th century)**

The article dedicated to the stages of formation and making of Ukrainian political parties in Eastern Galychyna and their role in national liberation movement and struggle for state independence and integrity of Ukraine.

The author describes the beginnings of formation of political structures in Eastern Galychyna at Golovna Ruska Rada that was created in May, 1848. Further separation of Ukrainian political movement on «old Rusins» (oriented on Russia) and «narodovtsi» (political direction formed by young generation) is explained.

The events around the first people's veche in the end of November 1880 and its resolution demanding equal treatment to all the nationalities of Austro-Hungarian empire are analyzed.

Author comes to a conclusion that new generation of Ukrainian political figures at the end of the XIX century clearly declared their responsibility for the future of the people, its national freedom, state independence and integrity.

Key words: Eastern Galychyna, political parties, civil society, national consciousness, national-patriotic movement, consolidation.

УДК: 94.(477.85) «1918-1920»

Олександр ДЕМЧУЧЕН
(Чернівці)

**АРМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
РЕСПУБЛІКИ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ УНР
У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ
ДІАСПОРИ**

У статті розглядається історіографічний доробок українських дослідників діаспори, присвячений організації та бойовій діяльності армії Української Народної Республіки доби Директорії УНР.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Армія УНР, Директорія УНР, історіографія, організація, бойова діяльність.

Процес становлення та розвитку сучасної Української держави, що відбувається у складних та неоднозначних умовах війни на Сході України, потребує поглибленого аналізу і узагальнення всього накопиченого за попередні десятиліття національного досвіду військового будівництва. Українська історія початку ХХ ст. дає в цьому відношенні багато повчальних прикладів. Проблеми нинішнього державотворення в Україні, в тому числі відродження національної армії, багато в чому подібні до тих, які постали перед тими українськими політиками, котрі творили українську державність у 1917–1921 рр. Сучасні особливості, нестабільність політичного та соціально-економічного розвитку дають порівнянню теперішніх характерних тенденцій нашого державного життя з тим, що відбувалося в ході державного будівництва в часи Директорії УНР (1918–1921 рр.), коли викристалізувалася і стверджувалася ідея української державності.

В зв'язку з цим доцільно проаналізувати історіографічний доробок, присвячений військовій історії України доби Директорії, що вийшов з під пера українських дослідників у діаспорі. Адже саме вони почали дослідження історії Української армії 1917–1921 рр. з національно-патриотичних, державницьких позицій.

Отже, українську військову проблематику до 1991 р. розробляли українські дослідники за кордоном. У міжвоєнний період там діяли науково-історичні установи, завданням яких було опрацювання досвіду військового будівництва в Україні 1917–1921 рр. Видавалися монографічні роботи, статті, збірники документів, спеціальні військово-історичні журнали. Найбільш змістовним з них є, безумовно, військовий журнал «Табір» та збірник «За державність. Матеріали до історії Війська Українського». На сторінках цих видань друкувалися документи, наукові розвідки, а здебільшого – мемуарна література, що вийшла з під пера учасників національно-визвольної боротьби, тобто різноманітні праці, що мали безпосереднє відношення до даного комплексу проблем. Військове будівництво в УНР в період Директорії було піддано поглибленому аналізу. Результати цих досліджень можливо було використовувати в подальшому з практичною метою.

Представники військової еміграції Армії УНР гуртувалися навколо Українського військово-історичного товариства, яке було створене у 1920 р. у Львові за ініціативою українських генералів М. Юнакова, М. Омеляновича-Павленка, В. Змієнка, В. Петріва, полковника В. Садовського. Учасники товариства збирали документи і матеріали з бойового минулого Армії УНР. З товариством співпрацювало спеціалізоване видавництво «Чорномор»

(Каліш, Польща). Члени товариства надсилали свої роботи до Української бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, а також бібліотеки НТШ у Львові. Завдяки діяльності товариства та НТШ українську воєнно-історичну науку було гідно представлено у світі. Також запропоновано детально дослідити життя і творчість чільних діячів Українського військово-історичного товариства¹.

За кордоном з'явилися перші фундаментальні праці, що висвітлювали історію виникнення Армії Української Народної Республіки та її участь у боротьбі за незалежність України.

Періодика військової еміграції в Європі, що досліджена у дисертаційному дослідженні В. Андриєнка, – важливе джерело інформації до вивчення історії національних збройних формувань. Потужний редакційний склад і автура, серед яких були відомі українські військові діячі – генерали С. Дельвіг, В. Сальський, М. Капустянський, П. Шандрук, В. Куш, А. Вовк, В. Змієнко, В. Петрів; старші офіцери М. Садовський, Ю. Науменко, П. Шрамченко, Т. Олексюк, В. Колосовський та інші також свідчать про непересічність публікацій при дослідженні воєнної історії².

Досить повно дане питання розкрито у роботі О. Удовиченка. Головну увагу звернено на хід бойових дій на українсько-більшовицькому фронті. Автор – генерал Армії УНР, безпосередній учасник подій, пов'язаних з військовим будівництвом періоду Директорії УНР. Показово, що цей період займає більшу частину його роботи. О. Удовиченко значну увагу приділяє аналізу бойових дій армії, наводить важливі відомості щодо воєнно-політичної обстановки, які дають змогу засвідчити складність ситуації, в якій опинилася УНР та її армія. Останнє, за окремими винятками, в українській військовій літературі зустрічається мало. В даній праці наводяться відомості щодо чисельності українських військ в різні періоди їх існування та бойової діяльності. Книга О. Удовиченка була високо оцінена іноземними фахівцями. Зокрема, французький генерал А. Поль-Проспер у передмові до цієї праці зазначає: «Читання твору генерала Удовиченка дає змогу зрозуміти ті шанси успіху, які мав український національний рух у 1917 році, й ті причини, які йому перешкодили перемогти»³. Як видно, частина зарубіжної громадськості дотримувалася точки зору, яка визнавала право українського народу на власну державність, відзначала героїчну боротьбу українського війська за волю своєї Батьківщини. Водночас, за оцінками сучасних дослідників, у монографії значно меншу увагу звернено на загальну характеристику українських військ, процеси утворення національного війська, а натомість наголошено лише на бойовій діяльності регулярних військових частин, що далеко неповно відтворює цю проблему⁴.

Своєю значущістю і ґрунтовністю відзначається книга Є. Шанковського⁵. Її автор також учас-

ник бойових дій 1917–1921 рр., офіцер Української галицької армії. Праця охоплює весь період національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. Автор спирається на величезний бібліографічний матеріал. Цю роботу називають першою справді науковою працею з історії Української армії новітнього періоду⁶. На відміну від роботи О. Удовиченка, яка в окремих випадках схиляється до мемуарного характеру, у дослідженні Є. Шанковського головна увага приділена питанням організаційного будівництва Армії УНР. Автор розкриває, хоча і коротко, окремі проблеми, які не висвітлюються в роботах інших авторів. Зокрема, він розглядає питання, пов'язані зі всебічним забезпеченням українських військ. Недоліком цієї роботи є те, що автор не спирається на архіви і тому він не зміг простежити динаміку кількісних та якісних змін, що відбувалися в українських військах, методів їх комплектування, діяльності в цьому напрямі військового керівництва. Однак в цілому праця є цінним джерелом для дослідження українського військового будівництва в період Директорії УНР.

Для нашого дослідження суттєве значення має робота відомого військового діяча УНР, а потім і воєнного історика М. Капустянського⁷. За часів Директорії він займав посаду начальника оперативного відділу у Генеральному штабі Армії УНР. Головну увагу український військовий діяч звертає на перебіг військових подій під час наступу двох українських армій – Армії УНР та Української галицької армії на Київ – Одесу влітку 1919 р. Розглядаються також події, що передували цьому – від приходу до влади Директорії взимку 1918 р. до літа 1919 р. Автор характеризує воєнно-політичну обстановку взимку і влітку 1919 р., уряд УНР, найголовніших представників командування та старшинського корпусу Армії УНР, здійснює порівняльний аналіз особливостей армій Наддніпрянської та Галицької з урахуванням успадкованих ними характерних особливостей російської та австро-угорської армій, де проходили службу майбутні українські старшини і козаки. Слід наголосити, що такі відомості у наукових працях не наводяться, за винятком роботи О. Удовиченка, що, власне, у М. Капустянського їх і запозичив⁸. Ця праця нещодавно підготовлена до видання Я. Тинченком, що написав передмову та коментарі до неї. Поряд з роботою М. Капустянського сюди ж увійшли спогади і художні твори Є. Маланюка, який був учасником військових подій 1918–1920 рр. До видання включено документальний додаток, що містить унікальні документи, які проливають світло на тогочасні події та роль і місце в них Української армії⁹. Відтак праця М. Капустянського має важливе значення для вивчення військової проблематики доби Директорії УНР і не втрачатиме своєї актуальності ще довгі роки. Адже її автор доклав багато зусиль, щоб донести до майбутнього читача складність та неоднозначність умов, у яких творилася та діяла Українська армія.

Поряд з названими монографічними роботами О. Удовиченка, Є. Шанковського, М. Капустянського, що дають досить повний аналіз багатьох проблем військового будівництва періоду Директорії УНР, доцільно назвати окремі дослідження, у яких здійснюється спроба подати загальний нарис військового будівництва в Україні 1919–1920 рр. Це праця З. Стефаніва та відповідний розділ «Історії Українського війська»¹⁰. У них подано загальну характеристику воєнно-політичної обстановки, формування військових структур, огляд бойових дій Армії УНР у 1918–1920 рр. Проте в цих працях проблема національного військового будівництва розкрита недостатньо. Тут не завжди вказується чисельність Армії УНР, слабо висвітлено діяльність вищих військових та державних органів влади в галузі військового будівництва, еволюцію їх поглядів на розробку національної військової доктрини.

Можна твердити, що цими та іншими подібними роботами майже вичерпуються узагальнюючі праці з питань української військової історії періоду 1917–1921 рр., зокрема і Директорії. Всі інші стосуються здебільшого окремих питань чи епізодів означеної проблематики.

Неможливо обійти твори С. Петлюри. Вони відображають погляди чільного державного і військового діяча, з ім'ям якого пов'язують національний військовий рух, на проблеми організації та діяльності Української армії у 1918–1921 рр. Ці праці мають глибокий аналітичний зміст. С. Петлюра порушує цілу низку важливих концептуальних питань національного військового будівництва.

Дослідники поділяють доробок С. Петлюри на дві групи. Перша включає листи С. В. Петлюри на адресу військових та державних діячів, промови, відозви, окремі статті. Вони цінні тим, що визначають зміст і основні напрями військового будівництва в УНР. У листі до французького публіциста Ж. Пелісьє С. В. Петлюра доводить свій погляд на проблеми політичної боротьби в Україні, зазначає, що у визвольній боротьбі вирішальну роль відіграє військо¹¹. Він закликає український народ до боротьби проти ворогів національної державності, обґрунтовує вирішальну роль війська в ній, а боездатність його значною мірою ставить в залежність від якості підготовки особового складу, його духовної готовності до участі в бойових діях щодо захисту своєї національної держави – Української Народної Республіки¹².

До другої групи відносяться твори, які С. В. Петлюра опрацьовував вже в еміграції після поразки визвольних змагань, що значно вплинуло на зміну його поглядів щодо оцінки військової політики Директорії УНР. У них порушено важливі питання військового будівництва, зокрема аналізу уроків набутого історичного досвіду. У своїх роботах він наголошує на винятково важливому значенні морального фактора у бойовій діяльності військ¹³. Цю обставину необхідно враховувати при розгля-

ді його діяльності протягом 1918–1921 рр. Сучасні дослідники історії збройної боротьби нашого народу за власну державність мають знати точку зору С. В. Петлюри щодо популяризації воєнно-історичних знань: «Знання спеціально воєнної історії нашого краю є ... обов'язковими для українських військових кіл... Виховуючи національну армію у душі любові до Батьківщини і самопожертви для неї, не можемо цього завдання доконати, коли не дано ясного образу минулої воєнної боротьби українського народу за свою державну волю. А в цьому образі є стільки лицарського, величавого і привабливого, поруч з тяжким і трагічним, що воно викликати найбільші емоції у душі вояка і збуджувати буде найшляхетніші струни його душі»¹⁴. Так Головний отаман наголошував на винятковому виховному значенні історичних знань для вояка Української армії. Ця теза не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Зазначимо, що знання національної воєнної історії, героїчного минулого своєї Батьківщини є запорукою патріотизму.

Процес будівництва та діяльності Збройних Сил УНР знайшов своє відображення у біографічних працях про С.В. Петлюру. Писалися вони представниками найближчого оточення Головного отамана і його політичними та ідеологічними прихильниками. Для них іноді є характерним некритичний підхід до оцінки його політичної та військової діяльності. Крім того, не простежується зміна його поглядів на проблему місця і ролі війська у державному будівництві¹⁵. Водночас позитивну діяльність Головного отамана військ УНР у розбудові армії також неможливо заперечити, хоча його опоненти, передусім В. Винниченко, критично оцінюють його державотворчу роботу, звинувачують його в усіх прорахунках, щодо військової політики УНР, хоча відомо, що саме В. Винниченко має найбільше до них відношення. В окремих випадках це простежується у його роботах. Твори В. Винниченка носять в основному критичний характер щодо військового будівництва у 1917–1920 рр., а оцінки щодо проблем розбудови національного війська вражають своєю цілковитою некомпетентністю, упередженістю і суб'єктивізмом¹⁶.

Проводячи аналіз праць, присвячених діяльності С. Петлюри, сучасний дослідник В. Голубко зазначає: «Чимало з них має панегіричний характер, бо написано його (Петлюри. – О.Д.) найближчим оточенням та політичними однодумцями. Інколи вони некритично подають його політичну та військову діяльність, не розглядають її у розвитку, не простежують еволюції його поглядів на проблему місця і ролі Збройних Сил у державному відродженні України. У той же час не слід сприймати однозначно і заперечення усієї позитивної діяльності С. Петлюри у сфері військового будівництва з боку його політичних опонентів. Показовими в цьому розумінні є опубліковані спогади, щоденники В. Винниченка, в яких той безпідставно звинувачує

Петлюру в усіх допущених помилках, що стосуються військової політики ..., хоч, як свідчать факти, власне Винниченко найбільшою мірою до них спричинився»¹⁷. Додамо також, що багато праць належать перу саме військових діячів УНР, які аналізують діяльність Головного отамана С. В. Петлюри як будівничого національної армії і дають йому свою оцінку, що не завжди носить критичний характер¹⁸.

Серед досліджень, що стосуються загального огляду подій 1917–1921 рр., на увагу заслуговують праці М. Стахіва¹⁹. Історик проаналізував значний джерельний матеріал, не оминув він і праці радянських дослідників. Він висвітлює події в Україні за доби Директорії УНР, розкриває суть політичних та суспільно-економічних аспектів розвитку української держави. Разом з тим автор мало уваги приділяє питанням військового будівництва, організації і діяльності Армії УНР. Тому праці М. Стахіва можуть служити для загального висвітлення внутрішніх і зовнішніх політичних умов та факторів діяльності Української армії, бо внутрішні процеси, що відбувалися в українських військах, у цій роботі не розглядаються.

Цікавий матеріал з історії створення та діяльності Армії УНР міститься в окремих статтях. У переважній більшості вони написані в міжвоєнний період свідками і учасниками досліджуваних подій, і тому для них значною мірою притаманний певний суб'єктивізм. Разом з тим він допомагає з'ясувати підходи авторів до вивчення тих чи інших важливих питань. Сюди відносимо праці М. Безручка, Є. Коновальця, В. Сальського, П. Шандрука та ін. Провідною ідеєю цих праць є ствердження факту вирішальної ролі національної армії у боротьбі за державну незалежність України²⁰.

Проблеми українського громадсько-політичного життя і державного будівництва в умовах війни та революції розглядаються у працях українських політичних діячів – учасників досліджуваних подій. В. Винниченко, І. Мазепа та інші розкривають різні аспекти визвольної боротьби в Україні²¹. Проте головну увагу вони приділяють висвітленню політичних процесів, залишаючи поза увагою питання організації та діяльності українських військ.

Отже, дослідники – українські військові історики на еміграції зробили вагомий внесок у вивчення військової історії України періоду 1917–1921 рр. Саме їх доробок має бути покладений в основу подальшого вивчення історії означеного періоду історії України, в тому числі й військової проблематики доби Директорії УНР.

¹ Фуртес О. Українські військово-історичні студії у дорадянському Львові (1919–1939 рр.) // Воєнна історія. – К., 2008. – № 6. – С. 66, 68–69.

² Андрієнко В. Періодика української військової еміграції в Європі як джерело вивчення історії національних збройних формувань (1914 – 1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія». – К., 2005. – 43. – С. 20.

³ Удовиченко О. Україна у війні за державність: історія, організація і бойові дії 1917–1921. – К., 1995. – С. 6.

⁴ Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державу. – Львів: Кальварія, 1997. – С. 12.

⁵ Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1958.

⁶ Голубко В., Вказана праця. – С. 12.

⁷ Капустянський М. Похід українських армій на Київ – Одесу в 1919 році (короткий воєнно-історичний нарис) / в 2-ох кн. – Мюнхен, 1946. – (103+200).

⁸ Науменко А. О. Національно-патріотичне виховання в армії Української Народної республіки періоду Директорії.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22. «Військова історія». – К., 2004. – С. 9.

⁹ Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / [І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів та ін.]. – 4-те вид. Змін. і доп. – Львів: Світ, 1992. – 712 с.; Стефанів З. Українські Збройні Сили 1917–1921. Воєнно-історичний нарис: У 3-х ч. – Ч. 2. – Коломия, 1936. – 124 с.; Ч. 3. – Коломия, 1937. – 128 с.

¹⁰ Петлюра С. Лист до французького публіциста Жана Пелісьє / Статті / Упоряд. та автор передм. О. Климчук; – К.: Дніпро, 1993. – С. 186.

¹¹ Там само.

¹² Петлюра С. До трудового селянства / Статті / Упоряд. та автор передм. О. Климчук; – К.: Дніпро, 1993. – С. 179.

¹³ Петлюра С. Лист до французького публіциста Жана Пелісьє / Статті / Упоряд. та автор передм. О. Климчук; – К.: Дніпро, 1993. – С. 186–188.; Петлюра С. Лист до генерал-хорунжого Миколи Удовиченка / Статті / Упоряд. та автор передм. О. Климчук; – К.: Дніпро, 1993. – С. 220–228. Петлюра С. «Табір» / Статті / Упоряд. та автор передм. О. Климчук; – К.: Дніпро, 1993. – С. 276–303.

¹⁴ Петлюра С. «Табір» / Статті / Упоряд. та автор передм. О. Климчук; – К.: Дніпро, 1993. – С. 300–301;

¹⁵ Іванис В. Симон Петлюра – президент України. 1879–1926. – К., 1993, Наук. думка. – 270 с.; Листки із споминів В. Кедровського, Г. Порохівського, В. Куца, В. Сінклера // Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). – К.: МП «Фенікс», 1992. – С. 216–227; Прохода В. Вождь і військо // Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). – К.: МП «Фенікс», 1992. – С. 109–148.; Шандрук П. Симон Петлюра – творець і вождь українського війська // Вісті Українського Центрального Комітету в Польщі. – Ч. 11–13. – С. 14–21.

¹⁶ Винниченко В. Відродження нації: у 3-ох т. – Київ-Відень, 1920. – Т. III. – 542 с.

¹⁷ Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державу / Володимир Голубко. – Львів: Кальварія, 1997. – С. 15.

¹⁸ Єрошевич П. З боротьби українського народу за свою незалежність // За державність. – Варшава, 1938. – Зб. 8. – С. 9–65; Капустянський М. Похід українських армій на Київ – Одесу в 1919 році (короткий воєнно-історичний нарис) в 2-ох кн. – Мюнхен, 1946. – (103+200) с.; Ковалевський М. При джерелах боротьби. Спомины, враження, рефлексії. – Інсбрук, 1960. – 720 с.; Омелянович-Павленко М. На Україні, 1919 // Спогади українського командарма. – Київ, 2002, Планета людей. – с. 184–205; Прохода В. Уваги до праці д-ра М. Стахіва «Україна в добі Директорії» / Василь Прохода // Український історик. – Нью-Йорк – Мюнхен, 1967. – Ч. 1–2 (13–14). – С. 91–101; Савченко В. Нарис боротьби війська УНР на

Лівобережжі наприкінці 1918 – та початку 1919 року // *За Державність*. – Каліш, 1936. – 36. 6. – С. 119–154 Удовиченко О. Третя Залізна дивізія. Матеріали до історії війська УНР. – Нью-Йорк: Червона Калина. – Т. 1. Рік 1919. – 1971. – 264 с.; Т. 2. Рік 1920. – 1982. – 230 с.; Шандрук П. Симон Петлюра – творець і вождь українського війська // *Вісті Українського Центрального Комітету в Польщі*. – Ч. 11–13. – С. 14–21.

¹⁹ Стахів М. Україна в добі Директорії УНР: У 7-ми т. – Торонто, 1962-1966.-(276+248+276+353+248+247+431) с.; 157. Стахів М. Стан духа і дисципліна в Армії УНР в січні 1919 р.// *Вісті комбатанта* (Торонто).-1962. – Ч.2 (6). – С.14-19.

²⁰ Безручко М. Від Проскурова до Чарторії / Марко Безручко, Кучабський Василь, Коновалець Євген: Історія Січових Стрільців. – Київ, 1992. – С. 202–286; Коновалець Є. Спомини й уваги / Безручко Марко, Кучабський Василь, Євген Коновалець // *Історія Січових Стрільців*. – К., 1992. – С.287–346; Сільський В. Головні підстави творення Армії УНР в минулому і майбутньому // *Табор*. – Каліш, 1927. – Ч. 4. – С. 3–4; Шандрук П. Українська армія в боротьбі з Московщиною (18 жовтня–21 листопада 1920 р.)// *За Державність*. – Каліш, 1934. – 36. 4. – С. 201–236.

²¹ Винниченко В. Відродження нації: у 3-ох т. – Київ-Відень, 1920. – Т. III. – 542 с.; Мазепа І. Творена держава (боротьба 1919 р.) // *Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926)*. – К., МП Фенікс, 1992. – С. 16–75; Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917 – 1920. – Т. 1. Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія. – Прага: Видавництво Прометей, 1950. – 210 с.; Христю П. Замітки і матеріали до історії української революції. – У 4-х т. – Прага, 1921. – Т. III. – 160 с.

Александр ДЕМЧУЧЕН
(*Черновцы*)

**АРМИЯ УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ
РЕСПУБЛИКИ ВРЕМЕН ДИРЕКТОРИИ УНР
В РАБОТАХ УКРАИНСКИХ
ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ ДИАСПОРЫ**

В статье рассматриваются достижения украинской диаспорной историографии, посвященные организации и боевой деятельности армии Украинской Народной Республики периода Директории УНР.

Ключевые слова: Украинская Народная Республика, Армия УНР, Директория УНР, историография, организация, боевая деятельность.

Oleksandr DEMCHUCHEN
(*Chernivtsi*)

**ARMY OF UKRAINIAN NATIONAL
REPUBLIC IN PERIOD OF DIRECTORY UNR
IN THE WORKS OF UKRAINIAN DIASPORA
RESEARCHERS**

This article discusses the historiographical achievements of Ukrainian diaspora researchers, it is dedicated to organizing and fighting activity of the army of the Ukrainian National republic in period of Directory UNR.

Keywords: Ukrainian National republic, army of the UNR, Directory UNR, historiography, an organization fighting activities.

УДК 930.1 «194/196»: 378 (477.4) «19» – 057.875

© **Олександр КОМАРНИЦЬКИЙ**
(*Кам'янець-Подільський*)

**РАДЯНСЬКІ ІСТОРИКИ ПІСЛЯВОЄННОЇ
ДОБИ ПРО СТУДЕНТСТВО ВИЩИХ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ 20-30-х рр. ХХ ст.**

У статті аналізуються праці радянських істориків 1940 – 1990 рр., у яких містяться відомості про студентів вищих педагогічних навчальних закладів України 20-30-х рр. ХХ ст. Показано інформаційний потенціал цих досліджень, у яких широко представлені нормативно-правові акти більшовицької влади у галузі вищої освіти, дані про формування студентського складу, навчальну та громадсько-політичну діяльність молоді, її матеріальне становище.

Ключові слова: студенти, історики, автор, інститут, дослідження, система освіти.

Радянські історики післявоєнної доби, керуючись марксистсько-ленінською методологією, настановами правлячої комуністичної партії, створили низку праць з історії вищої педагогічної освіти загалом і студентства зокрема. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли свій відбиток у дисертаціях дослідників О.Л.Рябченко¹, О.О.Лаврут², Х.А.Кравчук³, В.К.Майборода⁴ та ін.

У пропонованій статті проаналізуємо праці радянських істориків післявоєнної доби, з'ясуємо інформаційний потенціал цих джерел у висвітленні життєдіяльності студентства.

Науковий доробок вчених-істориків умовно розподілимо на дві групи, першу з яких становлять дослідження другої половини 40-х – 60-х рр. Зокрема, нашу увагу привернули дослідження загальносоюзного масштабу. Зокрема, Є.Мединський, здійснивши екскурс в історію дореволюційної вищої освіти, показав перевагу, з його точки зору, радянської системи освіти зразка 1920-1930-х рр. Автор охарактеризував мережу вишів СРСР, типи педвишів – педагогічні та учительські інститути, у загальних рисах порівняв їхні навчальні плани і структуру⁵. У працях М.Кіма містяться відомості про чисельність вишів, їх соціальний і статевий склад, показано еволюцію методів навчання, особливості організації вступної кампанії у середині 1930-х рр.⁶

Одним із аспектів роботи З.І.Равкіна була підготовка вчительських кадрів в СРСР у першій половині 1920-х рр. Вчений обґрунтував доцільність створення нової системи педагогічної освіти, яка була покликана вирішити проблему нестачі вчительських кадрів. Реалізацію цього завдання поклали спершу на педкурси, які згодом реорганізували у педтехнікуми, а також на педінститути. Водночас він навів дані про кількість педвишів у Радян-